

Видання присвячене
115-й річниці Одеської національної академії харчових технологій
та 5-й річниці Навчально-наукового інституту прикладної економіки
та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ

НТБ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеська національна академія харчових технологій
НАУКОВА ШКОЛА
«Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної
безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності»

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозиуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

За редакцією **О. І. Павлова**

Одеса
«Астропринт»
2017

A28 **Адаптивні** стратегії розвитку підприємств харчової промисловості в умовах мінливого світу : матеріали наукового симпозиуму з міжнародною участю (19 травня 2017 р., м. Одеса) / Наукова школа «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності» ; за ред. О. І. Павлова ; Одеська національна академія харчових технологій. — Одеса : Астропринт, 2017. — 232 с.
ISBN 978–966–927–252–2

У збірнику подано тексти доповідей учасників наукового симпозиуму, які представляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади України та зарубіжних країн. У них обґрунтовано теоретичні та методологічні засади, інструменти, механізми та напрями стратегічного управління сталим та безпечним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах мінливого середовища господарювання.

Видання розраховане на наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, економістів, менеджерів, маркетингологів та інших фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 338.439(063)

ISBN 978–966–927–252–2

© Одеська національна академія харчових технологій, 2017

Павлов О. І.
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО 11

Тематичний напрям 1
**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Андрєєва Н. М., Зіньковська Д. В.
Маркетингова діагностика експортного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери як інструмент прийняття стратегічних рішень 13

Антоненко М. Н.
Новая политическая идеология эволюции предприятий АПК Беларуси 18

Дідух С. М.
Основні принципи і напрями розвитку агропродовольчої сфери України 23

Коваленко О. В.
Щодо стратегічних пріоритетів державної продовольчої політики в умовах сьогочасних викликів 26

Крисанов Д. Ф.
Теоретичні засади і прикладні аспекти формування європейської моделі харчової безпеки в аграрному секторі економіки України 30

Кулаковська Т. А.
Системний підхід до регулювання сталого та збалансованого розвитку агропродовольчої сфери України 47

Пармакли Д. М., Дудогло Т. Д.
Примеры графического метода исследований в экономике ... 52

Іртищева І. О.	
Еколого-економічні проблеми використання води в харчовій промисловості	215
Мартинюк О. М.	
Адаптивний механізм екологізації інноваційної діяльності підприємств агропродовольчої сфери України: стратегічні та проблемні питання впровадження	218
Меглей В. І.	
Екологічні складові якості агропродовольчої продукції	222
Щурик М. В.	
Екологічні пріоритети підприємств харчової промисловості в агропромисловому комплексі	226

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні друзі!

Проведення нашого наукового симпозиуму співпало у часі зі знаменними подіями — 115-ю річницею Одеської національної академії харчових технологій та п'ятиріччям з утворення Навчально-наукового інституту прикладної економіки та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна (ННІПЕтаМ) й наукової школи «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності».

За останні п'ять років в рамках тематики наукової школи підготовлено та захищено 4 докторських (2 було підготовлено на кафедрі економіки промисловості, а захищено на створеній на її базі кафедрі управління бізнесом; по 1 — на кафедрах менеджменту і логістики та маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 17 кандидатських (по 5 — на кафедрах економіки промисловості, менеджменту і логістики, обліку і аудиту, 2 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) дисертацій. За участю викладачів, докторантів, аспірантів, студентів академії, вітчизняних та зарубіжних науковців видано 16 колективних (6 — на кафедрі менеджменту і логістики, по 5 — на кафедрах обліку і аудиту та економіки промисловості, 1 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 7 індивідуальних (6 — на кафедрі економіки промисловості, 1 — на кафедрі менеджменту і логістики) монографій. З 2012 року проведено 4 міжнародних науково-практичних конференцій, а також наукові конференція, симпозиум, семінар, 4 колоквиуми з міжнародною участю. За підсумками їх роботи видано 1 монографію та 10 збірників тез доповідей.

В нашому науковому симпозиумі взяли участь наукові співробітники, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, державні службовці чотирьох зарубіжних країн та десяти міст України, які представляють Державну установу «Інститут економіки та прогнозування» НАН

України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут продовольчих ресурсів НААН, вищі навчальні заклади нашої країни, органи державної влади.

Наша діяльність в рамках тематичної спрямованості наукової школи є свідченням її користі для науки та чималого значення для вітчизняної практики господарювання.

Бажаю усім подальшої плідної роботи, творчості та натхнення.

З найкращими побажаннями
керівник наукової школи, завідувач
кафедри економіки промисловості ОНАХТ,
перший директор ННПЕтаМ,
доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович

Тематичний напрям 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Н. М. Андрєєва

д-р екон. наук; головний науковий співробітник Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна

Д. В. Зіньковська

аспірантка кафедри маркетингу Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

МАРКЕТИНГОВА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується посиленням ролі процесів інтеграції, глобалізації, соціалізації, інформатизації та екологізації виробництва. Це призводить до того, що ключовим вектором розвитку вітчизняних підприємств стає зовнішньоекономічна діяльність. Від можливостей підприємств до участі у міжнародній економічній співпраці залежить динаміка розвитку економіки України в цілому. Цей принцип є актуальним для усіх галузей економіки, проте доцільним є виділення провідної, стратегічної галузі, зрушення у якій сприятимуть розвитку і суміжних сфер. Такою галуззю може бути агропромисловий комплекс економіки України. Продукція, що випускається підприємствами агропродовольчої сфери, користується попитом серед споживачів на міжнародному ринку. Зробити такий висновок можливо після аналізу показників структури експорту та імпорту. Частка експорту продукції агропромислового комплексу України за період з 2006 по 2015 роки зросла з 11,86 % до 38,19 %, тобто більше ніж у 3 рази. В той час як імпорт зріс за той самий період із 7 % до 9,3 % [1, с. 7].

Саме тому більшого значення набуває вивчення поняття експортного потенціалу підприємства, інструментарію його дослідження та оцінки, а також методів керування ним. На нашу думку, ефективними

5. Міщенко Д. А. Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України: теорія та методологія: монографія / Д. А. Міщенко. — Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. фін. акад., 2014. — 308 с.
6. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 430 с.
7. Олійник Т. І. Державна підтримка аграрного сектору економіки України // Економіка АПК. — 2009. — № 7 (177). — С. 80–86.
8. Соціо-еколого-економічний розвиток агропродовольчої сфери України в сучасних умовах: проблеми та шляхи їх розв'язання: монографія / авт. кол.: О. І. Павлов, К. Б. Козак, Д. Ф. Крисанов [та ін.]; за ред. О. І. Павлова. — Одеса: Астропринт, 2015. — 512 с.

Д. М. Пармакли

д-р екон. наук, професор; професор кафедри економіки Комратського державного університету, г. Комрат, Республіка Молдова

Т. Д. Дудогло

канд. екон. наук; старший преподаватель кафедри бухгалтерського учета и финансов Комратського державного університету, г. Комрат, Республіка Молдова

ПРИМЕРЫ ГРАФИЧЕСКОГО МЕТОДА ИССЛЕДОВАНИЙ В ЭКОНОМИКЕ

Когда основными требованиями к расчетным данным являются простота и наглядность характеристик и закономерностей, которые выявлены в ходе статистических исследований и экономических расчетов, вместо таблиц используются графики. Главное достоинство графиков — это наглядность. Графические методы очень прочно вошли в арсенал средств научного общения и в методику экономического исследования. Графические методы помогают описать и проанализировать полученные результаты экономического исследования, выявить закономерности, которые трудно уловить в таблицах, порой громоздких и трудно читаемых. Правильно построенный график делает экономическую информацию более выразительной. Занимая небольшую площадь текста, таблицы концентрируют большой информационный материал.

Графический метод является продолжением и дополнением табличного метода. График позволяет сравнительно легко обнаружить

на глаз ошибки расчетов, которые в табличной форме не были так заметны. При графическом изображении статистических данных становится более выразительной сравнительная характеристика изучаемых показателей, отчетливее проявляется тенденция развития изучаемого явления, лучше видны основные взаимосвязи. Графики дают целостную картину изучаемого явления, его обобщенное представление. Графический прием позволяет посредством геометрических образов — точек, линий, плоскостей, фигур, их сочетаний, а также упрощенных предметных изображений изучаемых явлений отразить их содержание, размеры и развитие. Таким образом, обладая такими качествами, как наглядность, выразительность и запоминаемость, графический метод занимает важное место среди других методов экономических исследований [2, с. 48].

По способу построения или форме изображения явлений графики делят на диаграммы, статистические карты и номограммы.

В настоящее время построение графиков в значительной мере унифицировано и облегчено в связи с использованием пакетов прикладных программ «Excel», «Statgraf», «Supercalc» и другие. Применение современных компьютеров существенно облегчает и значительно расширяет их применение. Обработка статистических данных с помощью регрессионного анализа позволяет выявить факторы, которые оказывают наибольшее влияние на конечные результаты, и выявить это влияние в математическом виде. Для этого используется уравнение вида [3, с. 10]:

$$y = b + a_1 x_1 + \dots + a_n x_n, \quad (1)$$

где x_i — значение фактора;

a_i — коэффициент регрессии (характеризует уровень влияния данного фактора в среднем по совокупности).

В то же время графическое изложение результатов исследования является не механическим, а творческим процессом. Каждый раз в зависимости от характера явлений и цели работы устанавливается наиболее подходящий вид графического изображения. Одновременно выбирается поле графика и система координат для размещения геометрических знаков, сами геометрические знаки, устанавливается масштаб изображения. Поле графика характеризуется размером и соотношением сторон. Его выбор зависит от назначения графика — для размещения в научной статье или отчете, для демонстрации большой аудитории и т. п. При построении графиков в системе координат наилучшим соотношением по осям абсцисс и ординат считается 1:0,62

(«золотое сечение»). Цифровые данные изображаются различными знаками — точками, линиями, плоскостями различной формы, фигурами в виде силуэтов или рисунков, для каждой из них устанавливается масштаб (числовая величина одной точки, отрезка линии, размера фигуры и т. д.), указываемый на поле графика или в экспликации. Последняя должна содержать, подобно таблицам, название и назначение графика, а также смысловое значение применяемых знаков. При выборе масштаба следует учитывать размеры графика, чтобы в нем могли быть отображены максимальные и минимальные значения знаков [1, с. 16].

Практика экономических исследований показывает, что, с целью изображения взаимосвязей нескольких величин, целесообразно использовать метод совмещения диаграмм и, прежде всего, линейных в прямоугольной системе координат. В частности, можно совмещать две двухосевые диаграммы, у которых ось абсцисс не имеет отрицательных значений, а оси ординат могут включать как положительные, так и отрицательные знаки. В результате совмещения получаем трехосевой график: одна ось абсцисс и две оси ординат.

Однако при совмещении следует придерживаться правила: график должен включать не более четырех показателей (рис. 1). В противном случае графики трудно читаются, что противоречит основным требованиям их применения. На рисунке 2 представлен трехосевой график, содержащий два экономических показателя: запас финансовой прочности и операционный леверидж. Заметим, что леверидж включает зоны отрицательных и положительных значений. При этом асимптотами служат ось абсцисс и пунктирная вертикальная линия, проведенная из точки безубыточности (критического значения урожайности). Особенность представленного графика заключается в том, что точка пересечения вертикальной пунктирной линии с горизонтальной осью представляет собой точку безубыточности. Через эту же точку проходит и кривая запаса финансовой прочности. Текущее значение показателей запаса прочности и операционного левериджа наблюдается в точке пересечения соответствующих кривых с вертикальной пунктирной линией, проведенной из фактического показателя урожайности [4, с. 187].

Практическую целесообразность находят трехосевые графики, включающие две оси абсцисс и одну ось ординат. Они получаются на основе метода стыковки двух линейных диаграмм (рис. 3).

Все более широкое применение находит в экономических исследованиях полярная система координат, или радиальные диаграммы.

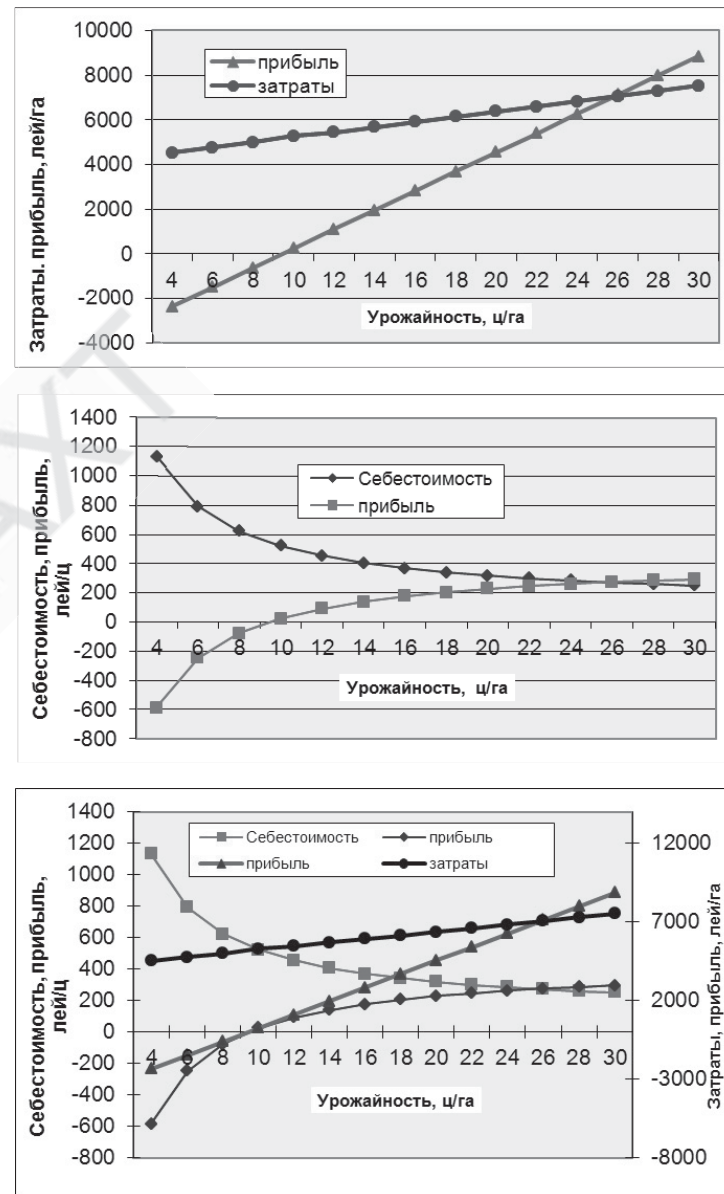

Рис. 1. Пример совмещения линейных диаграмм

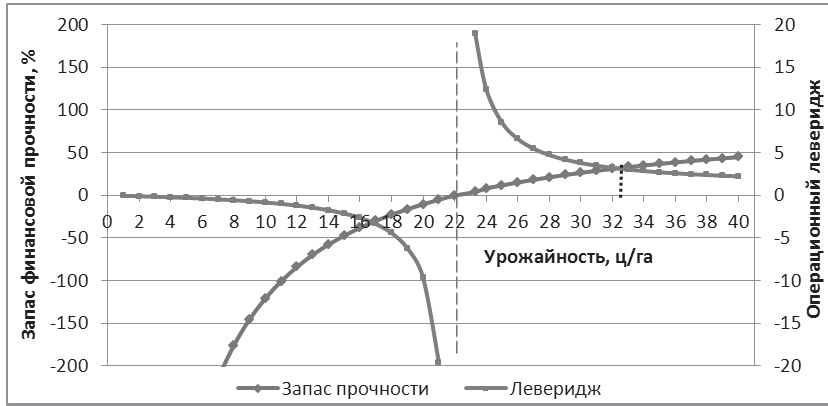

Рис. 2. Пример трехосевого графика с двумя показателями

Полярная система координат – двумерная система координат, в которой каждая точка на плоскости определяется двумя числами – полярным углом и полярным радиусом. Любая точка на плоскости определяется двумя полярными координатами: радиальной и угловой. Радиальная координата (обычно обозначается r) соответствует расстоянию от точки до начала координат. Угловая координата также называется полярным углом или азимутом и обозначается ϕ , равна углу, на который нужно повернуть против часовой стрелки полярную ось для того, чтобы попасть в эту точку. С ее помощью очень наглядно можно представить динамику изменения показателей во времени, подтверждая при этом три возможных варианта воспроизводства: расширенное (рис. 4), суженное (рис. 5) и простое.

Заметим, что положительная динамика показателей отражается направлением движения против часовой стрелки, отрицательная – по часовой стрелке.

Однако значимость графиков определяется не только их наглядностью и выразительностью. Не менее важным является их расчетно-аналитическое предназначение, когда с помощью графиков определяются различные экономические показатели. Графический метод исследований имеет важное существенное преимущество перед табличным. Оно заключается в том, что с помощью графиков довольно часто определяют те или иные экономические показатели, которые порой аналитически рассчитать очень сложно или даже невозможно. К примеру, линейные диаграммы позволяют не только выявить

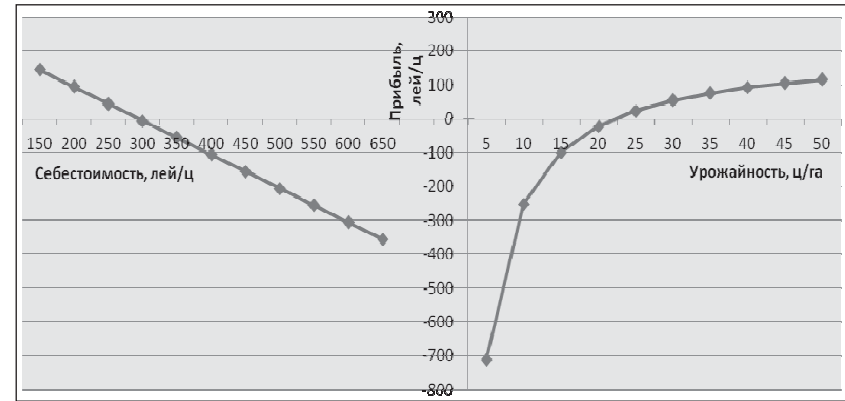
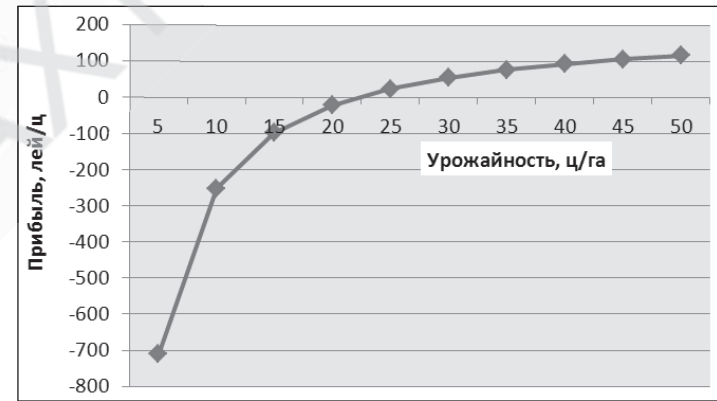
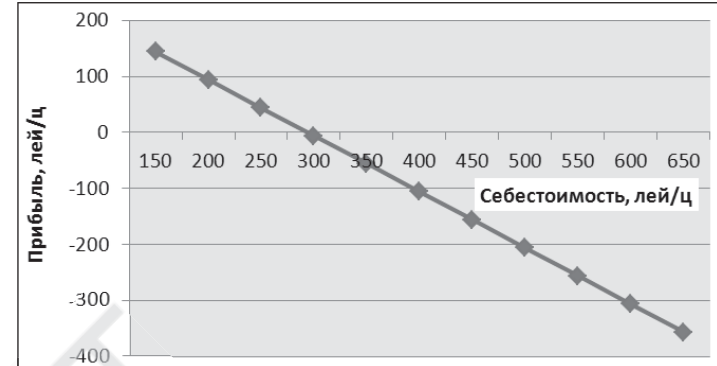

Рис. 3. Пример трехосевого графика

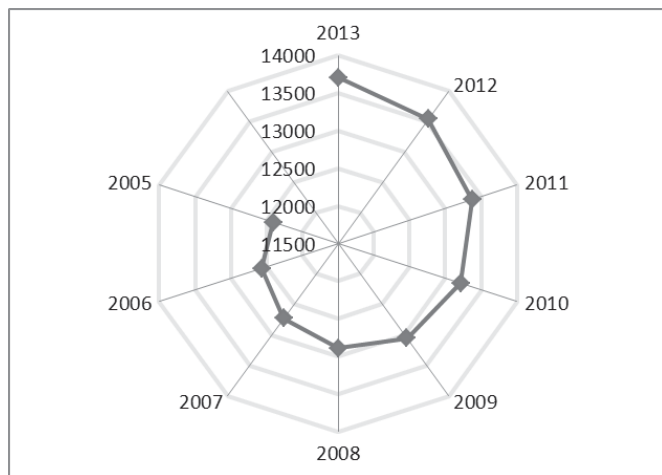

Рис. 4. Среднегодовое производство валовой продукции сельского хозяйства в Республике Молдова (в сопоставимых ценах 2005 г., млн лей)

Пример графического изображения расширенного воспроизводства

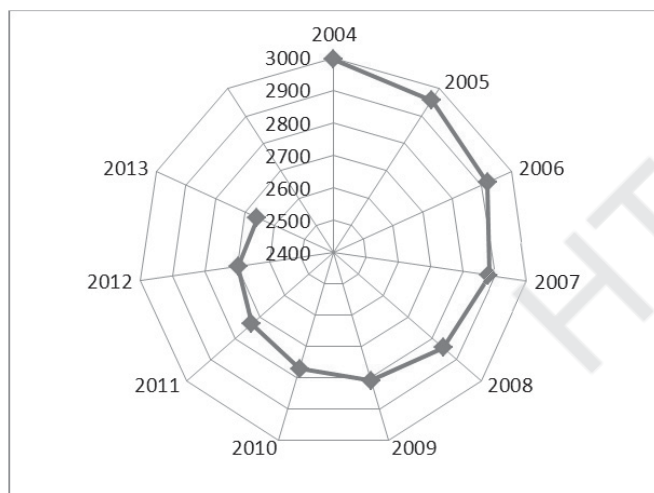

Рис. 5. Среднегодовое производство озимой пшеницы в Республике Молдова за 2004–2013 годы (тыс. т)

Пример графического изображения суженного воспроизводства

тенденцию показателей в динамике, но и определить их структуру. Деление затрат на зависящие и независящие от объема выпуска продукции лучше отражает рыночные условия ценообразования и позволяет более обоснованно разрабатывать нормативы затрат на производство сельскохозяйственной продукции.

Для выявления линейной тенденции изменения затрат при возделывании сельскохозяйственных культур, используем диаграмму рассеяния, или точечную диаграмму, т. е. математическое изображение значения двух переменных в виде точек на декартовой плоскости. Диаграммы рассеяния используются для демонстрации наличия или отсутствия корреляции между двумя переменными, например для графического построения уравнения регрессии вида при коэффициенте детерминации $R^2 = 0,336$, что свидетельствует о наличии существенной связи между изучаемыми явлениями. Постоянные затраты на возделывание зерновых культур согласно этому уравнению составили 1099,4 лей/га, а в расчете на единицу урожая, то есть для получения каждого центнера зерна, требовалось дополнительно затратить по 171,85 лей.

$$y = bx + a, \quad (2)$$

где y — затраты на возделывание 1 га зерновых культур, лей;
 x — урожайность зерновых культур, ц/га.

В результате было получено уравнение регрессии:

$$y = 171,85x + 1099,4. \quad (3)$$

Полигон распределения значений выручки и затрат в расчете на один гектар посева зерновых культур в автономии за 2015 год был использован для графического, чтобы определить порог критической величины урожайности или порог рентабельности (рис. 6).

На графике нанесен также луч выручки от реализации зерна, который описывается уравнением:

$$y = 252,61x + 172,23. \quad (4)$$

Точка пересечения данного луча с прямой тренда затрат указывает на величину «порога рентабельности», то есть на критическую (минимальную) урожайность. Ее значение мы находим, приравнявая показатели уравнений регрессий 3 и 4, то есть:

$$171,85x + 1099,4 = 252,61x + 172,23.$$

Тогда $x = 11,5$ ц/га.

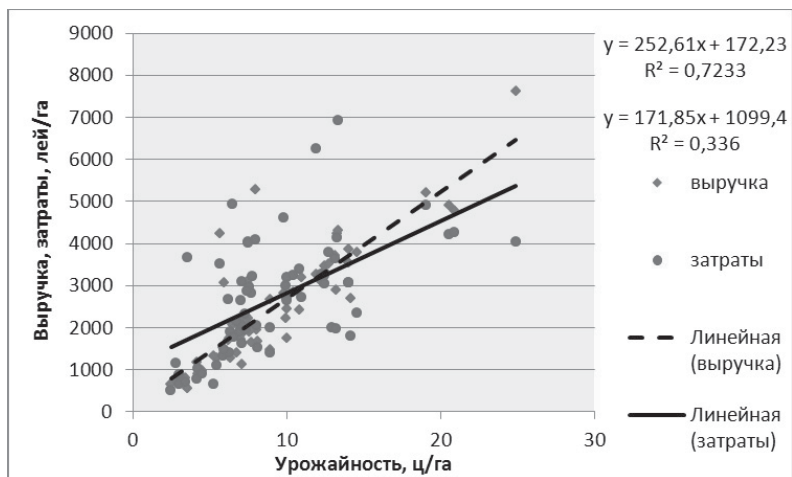

Рис. 6. Пример использования графиков для определения порога рентабельности

Графики также широко используются при прогнозировании экономических явлений. Выявляя тенденцию развития того или иного экономического явления можно методом экстраполяции спрогнозировать изменения показателей на несколько лет вперед.

Вышеизложенное подтверждает важное практическое значение умелого использования графического метода исследований в экономике.

Литература

1. Колмаков Л. П. Методика графического анализа эффективности производства и реализации сельскохозяйственной продукции / Л. П. Колмаков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. — 2003. — № 5. — С. 15–19.
2. Пармакли Д. М. Методы экономических исследований / Д. М. Пармакли. — Cahul: Univ. De Stat din Cahul «B-P-Наşdeu», 2007. — 112 р.
3. Пармакли Д. М. Экономика сельского хозяйства: учебное пособие / Д. М. Пармакли, А. Е. Шамин, Н. Я. Коваленко. — Княгинино: НГИЭУ, 2015. — 246 с.
4. Пармакли Д. М., Тодорич Л. П., Дудогло Т. Д., Яниогло А. И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика: монография / Д. М. Пармакли, Л. П. Тодорич, Т. Д. Дудогло, А. И. Яниогло. — Комрат, 2015. — 248 с.

Тематичний напрям 2

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В. А. Бондар

*аспірантка кафедри менеджменту і логістики
Одеської національної академії харчових технологій, м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

За даними Міжнародної федерації органічного руху, загальний обіг органічної продукції в світі досяг 60 млрд дол., загальна площа земель, що використовуються для органічного виробництва, досягла майже 37 млн га, а загальна кількість зайнятих — 1,8 млн фермерів. Лідерами органічного виробництва стали США (26,8 млрд дол.), Німеччина (7,9 млрд дол.), Франція (4,5 млрд дол.).

Україна має значний потенціал як виробник сільськогосподарської продукції, зокрема, органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, оскільки на її території площа земель сільськогосподарського призначення становить близько 42,4 млн га. Так, площа органічних сільськогосподарських угідь в Україні складає близько 270 тис. га, їх частка у загальному обсязі сільськогосподарських угідь складає майже 0,7 %. З такими показниками Україна займає 20-те місце у світі. З метою визначення тенденцій розвитку ринку органічної продукції проведено дослідження динаміки площ сільськогосподарських угідь України, що відведені під вирощування органічної продукції [1].

У 2009 році Україна увійшла до п'ятірки країн-лідерів з вирощування органічної пшениці. Площа під її вирощування склала 50,4 тис. га. З метою подальшого дослідження особливостей і тенденцій розвитку ринку органічної продукції України розглянуто динаміку кількості органічних господарств.

Протягом 2002–2015 років кількість органічних господарств постійно збільшується. Так, якщо у 2002 році функцінувало 31 господарство, то у 2015 році — вже 164 органічних господарства.

Наукове видання

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозиуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Українською та російською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Редактор *Н. Я. Рихтік*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *І. В. Шепельська*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 13,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 188 (42).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.